

*Dr. Dinya László¹³:
Csatlakozás az európai
felsőoktatási térséghez¹⁴*

A Szegedi Társadalomtudományi Szakkollégium Esélyegyenlőtlenségek a mai magyar társadalomban című konferenciájának egyik legérdekesebb eleme Dinya László Csatlakozás az európai felsőoktatási térséghez címet viselő előadása volt.

A Felsőoktatási Tudományos Tanács társelnöke bevezetőjében elmondta, az utóbbi időben sokat beszélünk a bolognai folyamatról, de keveset teszünk annak megvalósítása érdekében. A felsőoktatás reformját találóan hasonlították a temetők reformjához: mindkettő óriási érzelmeket vált ki, de minimális a belső támogatottsága. Az FTT megbízást kapott az oktatási minisztertől a reform stratégiájának kidolgozására, a létrehozott operatív csoport vezetője Dinya professzor. A tizennégy szakértői csoport által kidolgozott terveket harminc opponens bírálja, és később minden lehetséges fórum tanulmányozhatja, tehát elmondható széles vita előzi meg a felsőoktatási törvény módosítását. A változásoknak három fő területe van: az akadémiai, az irányítási és az intézményi reform. Az akadémiai reform fő célja a harmonizáció az uniós felsőoktatással, a hosszú távú versenyképesség biztosítása. Az uniós felsőoktatás is átalakulóban van így a csatlakozás inkább szemléletmódbeli változást hoz, mintsem külföldi minták automatikus átvételét. Az irányítási reform célja a nagyobb intézményi autonómia kialakítása, ezzel együtt jár azonban a nagyobb felelősség vállalás is. Módosul a résztvevők szerepe a felsőoktatásban. Nemcsak az állami irányítás, vagy az intézményi vezetők feladatai lesznek mások, hanem a hallgatókra és a gazdasági szféra szereplőire is új kihívások várnak. Mindezek feltétele az intézményi reform. Ez változásokat hozhat az egyetemek, főiskolák státuszában, nagyobb felelősséget és korszerűbb menedzsmentet vár el tőlük. Ha a jelenlegi intézményi struktúra lenne a leghatékonyabb, akkor a

¹³ A szerző a Felsőoktatási Tudományos Tanács társelnöke

¹⁴ A cikk eredetileg a *Szegedi Egyetem* LI. évfolyam 5. számában jelent meg.

multinacionális cégeket is rektor vagy főigazgató vezette intézményi tanács irányítaná, de ilyesmiről nem nagyon tudunk.

Az utóbbi években alapvetően megváltozott a szituáció. A felsőoktatási integráció nem sikertörténet, pedig ez nagyságrendileg kisebb feladat, mint a bolognai folyamathoz való csatlakozás. A globalizációs versenyben, az egységesülő munkaerő- és innovációs piacon ha nem alkalmazkodunk, nem találja helyét a magyar felsőoktatás. A Nemzeti Fejlesztési Tervben alig szerepel a felsőoktatási szféra. A képzés tömegesedése minőségileg más feladatokat ró az egyetemekre, főiskolákra. 2010-re a felsőoktatásba pályázó évente érettségizők száma hatvan-hetvenezerre csökken, ami megegyezik a jelenleg évente belépő államilag finanszírozott helyek számával. 2015-re a tizennyolc éves korosztály 14%-a a roma kisebbség soraiból kerül ki. A nyelvi problémákból fakadó globális versenyhátrány és a jelenleg kibontakozó demográfiai változások új helyzetet teremtenek az intézmények számára. A működési struktúrából fakadó rugalmatlanság válaszüti elé állítja a felsőoktatást. Adott a lehetőség a kiszállásra a bolognai folyamatból, de ekkor a magyar felsőoktatás és hazánk leszakadó szigetté, rezervátummá válik. A másik lehetőség egy polarizálódó mezőny kialakulása, egyes intézmények változatlanul folytatják jelenlegi tevékenységükért, míg mások felzárkóznak az uniós szintre. Ezzel azonban nő az intézmények közötti különbség, és ezzel párhuzamban nő az esélyegyenlőtlenség is. A növekvő innovációs deficit lehetetlenné teszi a tudásalapú társadalom kialakulását.

Az FTT operatív csoportja kiemelt feladatnak tartja a nemzetközi tapasztalatokra alapozó, működőképes megoldások honosítását. Az átalakulás során mindenképpen el kell kerülni a mozaik megoldások alkalmazását. A részleges átalakítás okozta gondokat jól példázza, hogy míg a hallgatói létszám többszörösére növekedett, egyéb feltételek változatlanul maradtak, és ez csökkenő színvonalhoz vezetett. Át kell alakítani a játékszabályokat, emellett realista és optimista megközelítésre van szükség.

Az akadémiai reform alapja a lineáris képzési modellre való áttérés. A min. 3 éves bachelor és a ráépülő master képzés együttes 5 éves időtartama lesz csak meghatározva, azt hogy ezen belül a két képzés aránya milyen lesz, arról a szakmacsoportok döntenek. Tervek szerint az államilag finanszírozott hely elnyerésének nem lesz felvételi vizsgához kötött

feltétele, az érettségi vizsga eredménye alapján dől majd el, ki kerülhet be. Az, hogy ez az érettségi egy vagy kétszintű, még nem dőlt el. A változások egyik célja az intézmények életébe való állami beleszólás csökkentése. A minisztérium csak az államilag finanszírozott hallgatói létszámot és annak főbb szakterületek közötti felosztását kívánja meghatározni, az intézmények és a szakok közötti választás már a hallgató feladata lesz. Az egyes képzések akkreditálása nemzetközi szabályok alapján zajlik majd és ennek során dől el az államilag finanszírozott és a térítéses képzésben résztvevő hallgatók együttes létszáma. A cél egy a politikától és a felsőoktatástól független szakmai testület létrehozása, mely minőségbiztosítási elvek alapján dönt az egyes szakok engedélyezéséről. Ha valamelyik intézmény növelni akarja a képzésben résztvevők számát, akkor ehhez biztosítania kell a megfelelő infrastrukturális és személyi feltételeket is. A tervek szerint a bachelor képzésbe belépő hallgatók fele folytatja tanulmányait master fokozaton, és a diákok 8%-a jut el a doktori iskolákba. Az egyes végzettségek képesítési követelményeit EU mintára kívánja meghatározni az OM, a jelenlegi taxatív szabályozás helyett kompetencia alapú feltételrendszert kialakítva. A jelenlegi 232 szak helyett kb. 25 bemenetet képzel el a minisztérium; úgy, hogy az általánostól a szakmai felé haladó képzés során lehetőség legyen a szakosodásra. A tervek szerint új szak indítása már csak ebben a rendszerben lesz elképzelhető. Követelmény lesz az ECTS-hez (az európai kredit-átváltási rendszerhez) való kapcsolódás, és kötelező lesz egy angol nyelvű diploma melléklet kiadása, melyben pontosan leírják milyen képzésben vett részt a hallgató. Ez a képzési struktúra levezeti a tömeges igényt, de biztosíthatja az elitképzést is. Fontos azonban, hogy a kialakuló bachelor szintű képzésnek gyakorlati jellegű végzettséget kell majd adni, nem lehet öncélúan a master képzés előszobája. A hosszú távú tervek közé tartozik a kreditalapú finanszírozásra való áttérés. A diák az érettségi után pl. 240 kredit megszerzéséhez szükséges támogatást kap, melyet olyan programokban használ fel, ahol kedve tartja. Ehhez természetesen szükséges a felsőoktatási intézmények aktív részvétele a felnőttképzésben.

A finanszírozási reform központi eleme, hogy a jövőben az állam nem mint fenntartó, hanem mint szerződéses megrendelő kíván részt venni a felsőoktatásban. Ennek feltétele a megfelelő szervezeti garanciák kialakítása. Az intézmények jelenlegi normatív finanszírozását fölvaltáná

egy három részből álló támogatási rendszer. Például a központi források 50-55%-át adná a képzési normatíva, 20-25%-át a kutatás-fejlesztési normatíva, 25-30%-át pedig az intézmény fenntartási és a pályázatokon elnyerhető fejlesztési támogatás. Ez a rendszer elvezetne a jelenlegi az oktatási és kutatási területek között fennálló keresztfinanszírozás megszüntetéséhez is.

Az intézményi működés átalakulása a rugalmasabb cselekvés lehetőségét teremtené meg. Adott lesz az alkalom a státuszváltásra, az intézmény a jelenlegi költségvetési szervből közjogi személlyé alakulhat át. Ez kilépést jelent számos jelenlegi szabály alól, bővíthet a tulajdonosi kör, és az intézmény saját tulajdont szerezhet. Megszűnik a rovatonkénti tervezés és gazdálkodás szabálya, kialakulhat a globális intézményi költségvetés. Az intézmény áttérhet a jelenlegi pénzforgalmi szemléletű gazdálkodásról a költség alapú gazdálkodásra, így lehetőség lesz az amortizáció elszámolására. A minisztérium az átalakult egyetemekkel, főiskolákkal több – legalább három – éves teljesítményszerződést köt, így hosszabb távra tervezhetővé válnak a bevételek. Ez természetesen magával vonja a menedzsment átalakulását. Szétválík az egyetem akadémiai és gazdasági, irányítási vezetése. Akadémia ügyekben az intézmény méretétől függően 12-14 tagú szenátus dönt majd, melybe a hallgatók maximum 30%-os arányba delegálhatnak tagokat. A gazdasági vezetést az Igazgató Tanács látja majd el, melynek szintén az intézmény méretétől függően 5-7 vagy 9 tagja lehet. Ide az állam és az intézmény egyenlő arányban delegálhat tagokat, egy főt pedig közös megegyezéssel választanak meg. A tanács tagjai döntenek a fejlesztési tervekről, a státuszváltásról, a szervezeti és működési szabályzatról, az intézmény szervezeti felépítéséről. Ők fogadják el a pénzügyi beszámolókat és a szenátus ajánlata alapján ők döntenek majd a rektor személyéről.

K. Z. G.